

آسیب‌شناسی مهریه و عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر آن

آذر قلی زاده^{۱*} و سحر غفاریان^۲

چکیده

مهریه در ازدواج نقشی تعیین کننده دارد. بر اساس دستورات شرع مقدس اسلام شایسته است با تعیین مهریه‌ی متعادل، پایه‌های یک زندگی مشترک از ابتدا به گونه‌ای صحیح بنا نهاده شود. متأسفانه امروزه تعیین مهریه‌های زیاد و خارج از توانایی پسران، یکی از موانع عمده‌ی ازدواج است. هدف این پژوهش بررسی وضعیت مهریه‌ی دانشجویان متأهل، شناسایی آسیب‌های ناشی از مهریه و عوامل فرهنگی اجتماعی مؤثر بر آن بود. روش پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی بود که در مورد ۱۸۰ نفر نمونه‌ی آماری از مجموع ۵۳۰ نفر دانشجویان متأهل در دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان که به گونه‌ی نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شده بودند، انجام گرفت. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه‌ی محقق ساخته بود که در سه بخش اطلاعات جمعیت شناختی، شناسایی آسیب‌های ناشی از مهریه و شناسایی عوامل آسیب‌زا در مقیاس لیکرت تنظیم گردید. پایایی پرسشنامه براساس آلفای کرونباخ، برابر ۰/۸۹ در شناسایی آسیب‌ها و ۰/۸۶ در شناسایی عوامل آسیب‌زا برآورد شد. داده‌های پژوهش با استفاده از روش تحلیل عاملی تجزیه و تحلیل شد. یافته‌های بدست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که مهریه سبب ایجاد آسیب‌های خانوادگی، آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌های اقتصادی و آسیب‌های فرهنگی به ترتیب با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۸۲، ۰/۶۶، ۰/۶۴ و ۰/۷۳ می‌شود. همچنین، یافته‌های بدست آمده از آمار استنباطی نشان داد که عوامل اجتماعی (با میانگین ۳/۳۵)، عوامل اقتصادی (با میانگین ۳/۳۳) بیش از حد متوسط و عوامل فرهنگی (با میانگین ۲/۹۹) در حد متوسط بر وضعیت مهریه مؤثر بودند.

واژه‌های کلیدی: مهریه، دانشجویان متأهل، آسیب، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی.

۱- دکترای جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، گروه مدیریت فرهنگی. اصفهان، ایران.

۲- کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)، گروه مدیریت فرهنگی.

*- نویسنده‌ی مسئول مقاله: mazargholizadeh@yahoo.com

پیشگفتار

زندگی مشترک که با میثاق مقدس ازدواج آغاز می‌شود، یکی از با ارزش‌ترین نعمت‌هایی است که خداوند متعال جهت تکامل انسان‌ها قرار داده است. بی‌تردید چنانچه امر ازدواج با شرایط منطقی، صحیح و منطبق با اصول موجود در شرع مقدس اسلام انجام پذیرد، حاصلی جز نزدیکی به معبود یکتا و آرامش انسان نخواهد داشت. یکی از شرایط ازدواج که لازم است پیش از وقوع عقد، زن و مرد بر سر آن به توافق برسند، مسئله‌ی مهریه است.

بر اساس دستورات شرع مقدس اسلام، شایسته است با تعیین مهریه‌ی متعادل، با توجه به اصول شرعی و در حدی که افراط و تفریط نباشد، پایه‌های یک زندگی مشترک از ابتدا به گونه‌ای صحیح بنا نهاده شود. " بر اساس آیه‌ی ۴ سوره‌ی نساء «و اتوا النساء صدقاتهن نحله ...» فلسفه‌ی شرع مقدس برای مهریه یک نوع هدیه دادن است. سنت پیامبر در این زمینه در مورد حضرت زهرا (س) و زنان پیامبر مهر السنه بوده و زیاد نبودن مبلغ مهریه، به عنوان امری پسندیده تلقی می‌شده است" (انصاریان، ۱۳۸۰).

در اجتماع کنونی ما که نوعاً ازدواج‌ها دچار آسیب شده است، برخی خانواده‌ها برای فرار از تزلزل و جدایی، در موقع پیوند ازدواج مهریه‌ی دختر را خیلی بالا گرفته و از این گذرگاه می‌کوشند تا پیوند ازدواج را استحکام ببخشند؛ غافل از این که همین دوراندیشی راساً و مستقلاً عامل تزلزل و تضعیف خانواده می‌گردد (رشیدپور، ۱۳۸۵).

با توجه به این که در حال حاضر در کشور ما بین ۱۳ تا ۱۴ میلیون جوان در آستانه‌ی ازدواج قرار دارند (امیدی شهرکی، ۱۳۸۷) و یکی از شرایط لازم امر ازدواج در شرع مقدس اسلام مسئله‌ی مهریه است و نظر به این که ۷۸ درصد از جوانان، مهریه‌ی سنگین را موجب گریز از ازدواج می‌دانند (یوسف زاده، ۱۳۸۴)، تعیین میزان مهریه به نوعی که هم قابل پرداخت بوده، و هم جلوی هرگونه سوء استفاده‌ی احتمالی را بگیرد، تبدیل به یکی از معضلات اجتماعی گردیده است. لذا، مطالعه‌ی وضعیت مهریه در ازدواج جوانان امروزی، آسیب شناسی آن بمنظور برنامه ریزی جهت تسهیل امر مقدس ازدواج و برطرف نمودن موانع آن ضروری می‌باشد.

لغت نامه‌ی دهخدا مهر را معادل واژه‌ی "کابین به معنی نقد و جنسی که در وقت نکاح بر ذمه مرد مقرر کنند" و نیز معادل "صداق به معنی مال یا نفقه‌ای که انتفاع از آن شرعاً جایز باشد و آن را برای زن قرار دهند" دانسته است (دهخدا، ۱۳۳۴-۱۲۵۸). قرآن مجید از مهریه به نام «صَدَقَه» یاد کرده است. به باور مفسران قرآنی «صدقه» از ماده‌ی «صدق» است و نشانه‌ی راستین بودن علاقه و تمایل مرد به زن می‌باشد (میرمحمد صادقی، ۱۳۷۶). بنابراین، مهریه عبارت است از مال

معین یا چیزی که جایگزین مال باشد و در زمان عقد نکاح از طرف مرد به زن داده شود، یا مرد متعهد به پرداخت آن گردد (یوسف زاده، ۱۳۸۴).

پرداختن قرآن کریم به موضوع مهریه در برخی از آیات (نساء آیه‌ی ۴ و ۲۴) نشان دهنده‌ی اهمیت آن در زندگی انسان است. در اسلام، مسئله‌ی مهر و پرداخت آن تا آن درجه اهمیت دارد که در سنت اسلامی زن نمی‌تواند از پذیرش مهریه، ولو به مقدار ناچیز، سر باز زند. "مهریه به آن درجه از اهمیت نیست که عدم پرداخت آن موجب گسستن زندگی گردد، اما تعیین مهریه برای زن، نوعی عنایت و توجه به اوست" (حبیبی، ۱۳۸۶).

"فلسفه‌ی مهریه در اسلام تبیین مطلوب بودن زن و طالب بودن مرد است. خداوند مهریه را تعیین فرمود تا مرد به وسیله‌ی مهریه صداقت خود را در ابراز علاقمندی نشان بدهد" (مطهری، ۱۳۷۸). با توجه به فلسفه‌ی مهریه، تعیین مهریه متناسب در حفظ زندگی زناشویی نقشی مهم ایفا می‌کند، زیرا همان گونه که مهریه‌ی سنگین در اسلام ناپسند شمرده شده، مهریه‌های اندک و حتی قرار ندادن مهریه نیز نامعقول می‌باشد. چون مهریه نشان از احترام مرد و زن است و نبودن یا اندک بودن آن موجب می‌گردد که زن خود را در مقابل زنان هم ردیف خود محقر و کوچک ببیند و آسیب‌های روحی و روانی به وی وارد آید. این در حالی است که در صورت زیاد بودن میزان مهریه مرد همیشه خود را مطیع و فرمان بردار زن خواهد دید و از ترس این‌که زن بنا به دلایلی مهریه‌ی خویش را مطالبه نماید، سعی می‌کند بنا به خواسته‌ی زوجه عمل نماید.

دین مبین اسلام نسبت به اصل مهریه نظر کاملاً روشنی ارائه می‌دهد و شرط صحت عقد نکاح را در تعیین میزان مهریه می‌داند، اما نسبت به مقدار آن کمینه و بیشینه‌ای تعیین ننموده و به توصیه‌های اخلاقی با توافق طرفین بسنده نموده، اما شرایطی را در تعیین مهریه لحاظ کرده است:

- ۱- مهر باید مالیت داشته و قابل تملک باشد: مال عبارت است از هر چیز مباحی که مورد رغبت قرار گیرد و اعم از غین و منفعت باشد. مالیت یعنی بتوان آن را با پول یا جنس دیگری معاوضه کرد، مثل سکه یا وجه نقد یا گندم و ... بنابراین نمی‌توان آنچه را که در بازار قابل معاوضه نیست، مهر قرار داد (کار، ۱۳۸۰). آیه‌ی ۲۹ سوره‌ی مبارکه‌ی نساء تأکیدی بر همین مطلب است.
- ۲- مهر باید معلوم و معین باشد: یعنی طرفین نسبت به آن جهل نداشته باشند. در پاره‌ای موارد زن باید مهر را رؤیت کند، مثلاً جواهر یا آینه شمعدان یا ملک را ببیند و در صورت لزوم آن را وزن و متر کند و بسنجد (کار، ۱۳۸۰).

"انواع مهریه در فقه شیعه و قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران سه نوع است:

- ۱- مهر المسمی: مهریه‌ای است که میزان آن به هنگام عقد نکاح، معین است و از آن نام آمده است.

۲- مهر السنه: در لمعه آمده است اگر مردی زن را به کتاب خدا و سنت پیغمبر تزویج کند، مهریه او پانصد درهم است. شرح لمعه قیمت پانصد درهم را پنجاه دینار تعیین می‌کند (دینار برابر است با یک مثقال شرعی طلا). علت آن که این مبلغ را مهر السنه گویند این است که رسول خدا (ص) این مبلغ را مهر زنان خود قرار داده اند.

۳- مهر المتعه: زمانی زن مستحق مهرالمتعه است که مهر در عقد ذکر نشده باشد (ماده ۱۰۹۳ قانون مدنی). مهر المتعه آن است که اگر شوهر مال دار باشد، جامه‌ی اعلی (گران‌بها) یا اسب که ده مثقال طلا ارزد، یا ده مثقال طلا به او دهد، اگر متوسط الحال باشد، پنج مثقال طلا و اگر مفلس باشد، انگشتری طلا یا نقره " (عظیم زاده اردبیلی ۱۳۷۵).

با وجود آن‌که دین اسلام بر سبک بودن مهریه تأکید دارد، اما بررسی میزان مهریه‌ها در سال‌های اخیر افزایش میانگین مهریه را نشان می‌دهد. از آن جا که پدیده‌ی افزایش مهریه در ایران نسبتاً جدید است ریشه‌های آن را باید در شرایط سال‌های اخیر بررسی نمود. مطالعات نشان می‌دهد که عوامل زیادی افزایش مهریه را تحت الشعاع خود قرار داده که به طور خلاصه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: نسبه بودن مهریه، وقوع تغییراتی در نظام باورها، نگرش‌ها، رفتارها، انتظارات و ترجیحات اکثریت افراد جامعه و غلبه‌ی نگرش‌های مادی، تحرکات اجتماعی و ایجاد فرصت‌های جدید و استقلال طلبی نسبی برای زنان، مهار طلاق و کنترل نوجویی‌های مردان با توجه به بالا رفتن آمار طلاق، افزایش ارتقای منزلت اجتماعی زنان، تشریفات ازدواج، چشم و هم چشمی‌ها، کمال یابی، شیوع ازدواج‌های برون فامیلی، تضعیف اعتماد اجتماعی، ترویج بی بند و باری و... (یوسف زاده، ۱۳۸۴).

افزایش مهریه با وجود آن‌که طلاق را برای مرد مشکل می‌سازد پیامدهای منفی به دنبال دارد. افزایش سن ازدواج و عدم تأمین نیازهای روحی و جسمی جوانان، تغییر در نوع همسرگزینی، کاهش نرخ ازدواج، ایجاد خصومت و دشمنی، تحمل اجباری زندگی‌های تصنعی، تحت الشعاع قرار گرفتن ارزش‌های دینی (یوسف زاده، ۱۳۸۴)، افسردگی، عصبیت و بدبینی، رواج فحشاء، حيله گری و بداخلاقی، عدم وفای به عهد و از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی از جمله این پیامدهاست (عابدینی مهر، ۱۳۸۷).

با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی امروز جامعه این پژوهش در نظر دارد پس از بررسی وضعیت مهریه در شرایط کنونی جامعه، تعیین نماید که آسیب‌های مهریه کدامند؟ چه عواملی باعث ایجاد آسیب در مهریه شده است؟ از بین عوامل تأثیرگذار بر تعیین مهریه نقش کدام عوامل در ایجاد آسیب‌ها بیش‌تر است؟

مبانی نظری در مورد مهریه

با مرور نظریه‌های جامعه‌شناختی مربوط به خانواده، و بررسی اجمالی آن‌ها بمنظور تبیین مهریه بنظر می‌رسد نظریه‌های کارکردگرایی^۱، نظریه مبادله^۲ و نظریه آسیب‌شناسی مرتون^۳ از قابلیت لازم برخوردارند.

بر اساس نظریه‌ی کارکردگرایی هر فرهنگ، مجموعه‌ی به‌هم پیوسته، یگانه و نسبتاً منسجمی است که باید آن را به عنوان یک کل ملاحظه و تبیین کرد؛ از این‌رو جدا کردن یک عنصر یا ویژگی فرهنگی [همچون مهریه] یا یک نهاد [همچون خانواده] از بستر و زمینه‌ی اصلی آن، مانع از تبیین واقع‌بینانه‌ی آن خواهد بود؛ نظریه‌پردازان کارکردگرا از خاستگاه پدیده‌های اجتماعی و نیز پیامدها و کارکردهای آن پدیده بحث می‌کنند. به بیان دیگر، نه فقط به فلسفه‌ی وجودی پدیده‌ها بلکه به نتایج خواسته یا ناخواسته‌ی آن‌ها نیز توجه می‌کنند که نکته‌ی بسیار مهمی است (کوزر^۴، ۱۳۸۰). با بهره‌گیری از این نظریه می‌توان جایگاه مهریه را در ارتباط با سایر عناصر موجود در نهاد خانواده به عنوان یکی از نیازهای محوری در نظام اجتماعی موجود دریافت.

در بیان کارکردهای مهریه باید گفت که «برخی مهریه را نوعی ضمانت می‌دانند زیرا زن در بافت اجتماعی حلقه شکننده‌تری است و در بیش‌تر موارد، فرصت زیادی برای تولید ندارد و به نوعی ضمانت نیاز دارد؛ این ضمانت، یا پذیرش مسئولیت او از سوی شوهر یا پدر است؛ یا داشتن ذخیره و پشتوانه مالی که او را از کار بی‌نیاز سازد و یا مهریه‌ای که برای اداره‌ی زندگی اش کافی باشد» (فضل‌الله، ۱۳۸۳).

برخی از جامعه‌شناسان کارکرد مهریه را تضمینی می‌دانند که با این حال که هیچ ضمانت اجرایی ندارد، ولی یک احساس امنیت در زن بوجود می‌آورد. همچنین، به سبب احتمال طلاق و عدم حمایت جامعه از راه قانون، مهریه‌ی بالا می‌تواند از وقوع طلاق جلوگیری کرده یا زندگی پس از طلاق را برای مدتی تأمین کند (اعزاز، ۱۳۸۷). برخی دیگر بر این باورند، از آنجا که قدرت کنترل زن بر گرایز خود بیش‌تر از مردان است، لذا عزت و احترام خود را در این می‌بیند که از این فرصت استفاده کرده، با دوری از دسترسی مرد، خود را به یک موجود گرانبها و با ارزش تبدیل کند. بدین سبب مرد را مجبور می‌کند برای دسترسی به او هدیه‌ای را به عنوان مهریه به وی تقدیم کند. برخی نیز باور دارند در صورت وقوع طلاق، وصول مهریه، بویژه اگر مبلغ قابل‌توجهی باشد، تا

^۱ - Functionalism Theory

^۲ - Exchange Theory

^۳ - Merton Cultural Pathology Theory

^۴ -Kozler L.

حدودی می‌تواند از مشکلات بعد از طلاق بکاهد. تمایل زیاد برخی از خانواده‌ها به مهریه‌ی زیاد ممکن است به همین علت باشد.

باتوجه به کارکردهای ذکرشده برای مهریه، هدیه بودن مهریه در اسلام و عدم تعیین مقدار معین برای آن از سوی شرع و عرف و با در نظر گرفتن محوریت ویژگی‌های شخصی و شأن و موقعیت اجتماعی زن و نیز تمکن اقتصادی مرد در تعیین مقدار مهر، در مقیاس ارزش‌سنجی مادی و اقتصادی، با سبک بودن و سنگین بودن آن سازگار است. به بیان دیگر، میان هدیه بودن با سبک گرفتن یا بی‌توجهی کامل به ارزش مادی آن، هیچ نوع ملازمه‌ی منطقی وجود ندارد و نباید رویه‌ی اکثر عرف در زیاد گرفتن مهریه را به تخلف از منطق دین متهم کرد (شرف‌الدین، ۱۳۸۰)، اما با این وجود در یک بازنگری اساسی به فرهنگ مهریه، زدودن و پالایش آن از خرافه‌ها، خودمداری‌ها و فخرفروشی‌ها، چشم و هم‌چشمی و نیات معامله‌گرانه در جامعه‌ی اسلامی امری است کاملاً لازم و اجتناب‌ناپذیر (افروز، ۱۳۸۰).

در دید نظریه‌پردازان مبادله (فایده‌گرا)، "انسان‌ها موجوداتی هستند که هدف و مقصود دارند. آن‌ها هزینه‌های هر یک از جایگزین‌های گوناگون را برای محقق‌ساختن اهداف یاد شده محاسبه می‌کنند. ما موجوداتی هستیم که تلاش می‌کنیم تا در یک وضعیت، از یک سو منفعتی را جلب کرده و از سوی دیگر، هزینه‌ها را کاهش دهیم" (ترنر^۱، ۱۳۷۸).

بستان و همکاران (۱۳۸۸) با کاربرد این نظریه در خصوص مسایل خانوادگی بیان می‌کنند "بر اساس مبادله (بده و بستان) که بر پاداش یا مجازات استوار است، روابط اجتماعی بویژه روابط نزدیک همانند مبادلات تجاری بر حسب مفاهیم سود، زیان، هزینه‌ها، پاداش‌ها و مانند آن تبیین می‌گردد. در مبادله‌ی کالاها هر یک از دو طرف در پی کسب سود بیش‌تر با هزینه‌ی کم‌تر است. در روابط شخصی مانند روابط زن و شوهر نیز وضع از این قرار است. به محض آن که سود از هزینه بیش‌تر شود، شخص در روابط خود با دیگران احساس خشنودی و آرامش می‌کند؛ اما اگر سود از هزینه کم‌تر شود، مبادله زیان‌آور خواهد بود و باعث ناخشنودی و به احتمال زیاد، به هم خوردن رابطه می‌گردد. در روابط نزدیک، افراد انواع گوناگون پاداش‌ها را با یکدیگر مبادله می‌کنند: محبت، حمایت عاطفی، ارضای جنسی، دارایی، موقعیت اجتماعی، جذابیت فیزیکی و غیره". مبادله موقعیت بهتر مردان و زیبایی زنان می‌تواند به ازدواج معنی دهد. اگر این وضعیت نابرابر (سطح بالاتر سواد مردان و زیبایی زنان) وجود نداشته باشد، هزینه‌ای که طرفین برای این مبادله می‌پردازند، همسان نخواهد بود و در این صورت طلاق معنا می‌یابد (آزاد ارمکی، ۱۳۸۶).

^۱ - Jonathan H. Turner

مهر هدیه‌ای است که مرد به صورت الزامی در ازدواج به زن می‌پردازد، برای آن است که مهر و محبت وی را بدست آورد و یا به دلیل این که عرف، مرد را استفاده کننده‌ی اصلی و زن را بخشش کننده‌ی ای که خود را در اختیار مرد قرار می‌دهد، تلقی می‌کند. گویی انسان وقتی که از کسی چیزی می‌گیرد، چیزی نیز باید بدهد تا در برابر آن قرار گیرد یا محبت او را بدست آورد و به او انگیزه بدهد تا در برابر بخششی که او داشته، وی نیز چنین گذشتی داشته باشد و این کاری نمادین است (فضل الله، ۱۳۸۳).

دورکیم^۱ میان پیامدهای کارکردی و انگیزش‌های فردی، آشکارا تمایز قابل می‌شود و در تبیین واقعیت اجتماعی، نشان دادن علت هر پدیده را کافی نمی‌داند بلکه بر این باور است که باید در بیش‌تر موارد، کارکرد آن واقعیت را در تثبیت سازمان اجتماعی نشان داد (کوزر، ۱۳۸۰). لذا، باید میان کارکردهای افزایش مهریه و دلایل افزایش آن تمایز قابل شده و هر کدام را به گونه‌ی جداگانه بررسی نمود. در مواردی، کارکرد مهریه همان است که افراد در پی آنند، ولی مواردی نیز وجود دارد که افزایش مهریه پیامدهایی داشته است که برای هیچ‌کس مشخص نیست. مرتن^۲ این نوع کارکردها را کارکردهای پنهان نام نهاده است. کارکردهای پنهان بر نتایج نامرئی و آثار غیر منتظره و رؤیت ناپذیر عادات و رسوم اجتماعی دلالت دارند که گاهی نیز منجر به بروز آسیب‌های غیر قابل پیش بینی می‌گردند (توسلی، ۱۳۷۶).

آسیب به معنای هرگونه ضرر و زبانی است که بر اثر عامل یا عواملی ایجاد شود (انواری، ۱۳۸۱). آسیب آن لحظه‌ای در رابطه‌های انسانی و اجتماعی آغاز می‌شود که انسان از حال، رفتار و گفتار سالم و آرامش خویش غافل شده و به سوی پریشانی کشیده می‌شود. در این حالت شخصیت فرد از وحدت خارج شده و تکه تکه می‌گردد (امام جمعه، ۱۳۸۷)

مرتون در نظریه‌ی آسیب شناسی فرهنگی بر این باور است: هنگامی که هنجارهای پذیرفته شده با واقعیت اجتماعی در تضاد و ستیزه باشند، مردم تحت فشار قرار می‌گیرند و آثار انحرافات در جامعه افزایش می‌یابد (مرتون، ۱۹۶۸). به باور مرتون مردم در جامعه از آن جهت به سوی انحراف و آسیب اجتماعی کشیده می‌شوند که اهداف اجتماعی - فرهنگی جامعه را قبول دارند، اما شرایط و وسایل رسیدن به آن اهداف را قبول ندارند و یا وسایل رسیدن به اهداف را در دسترس ندارند (امام جمعه، ۱۳۸۷). جوانان، امروزه برای دستیابی به پرستیژ اجتماعی تعیین مهریه سنگین را می‌پذیرند، در حالی که شرایط پرداخت آن را ندارند و همین مسئله سبب بروز آسیب‌های اجتماعی فراوانی شده است که برخی از این آسیب‌ها آشکار و برخی پنهان هستند.

^۱ - Emile Durkheim

^۲ -Robert .K.Merton

آسیب های ناشی از مهریه

بسیاری از فقهای اسلام، مهری که ارزش آن گزاف باشد را مکروه دانسته اند. با این وجود که اسلام حداکثری برای مهر تعیین نکرده و مقدار آن را به توافق طرفین واگذارده، ولی سیره و روش ائمه و احادیث و روایات وارده، همواره مسلمانان را به تعیین مهرهای سبک دعوت و تشویق کرده است (پولادی، ۱۳۸۳).

با وجود همه‌ی این‌ها متأسفانه پژوهش‌های انجام گرفته نشان می‌دهند که در جامعه‌ی امروز ما مهریه‌های سنگین رواج یافته است. پژوهش چهره و همکاران (۱۳۸۸) نشان داده است که ۹۲ درصد جوانان با مهریه‌ی سنگین مخالف بودند، اما ۶۰ درصد آنان اصرار خانواده‌هایشان را دلیل تعیین مهریه‌ی سنگین دانستند.

"متأسفانه سنگین بودن مهریه ناشی از فرهنگ اشتباه جامعه است که تصور می‌شود تا زمانی که زن طلاق نگرفته است، مهریه به او تعلق نمی‌گیرد. در صورتی که بر اساس شرع و قوانین کشور، مهریه عندالمطالبه بوده و به مجرد عقد، زن مالک مهر می‌گردد" (باقری فرد، ۱۳۸۶). درحالی‌که نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که ۷۱ درصد جوانان با پرداخت مهریه در هنگام عقد مخالف هستند (چهره و همکاران، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر، میزان مهر باید در حد متعادل، معقول و مطابق وسع همسر تعیین گردد. افزایش بی‌رویه‌ی میزان مهریه در نهایت به نفع زنان نمی‌باشد چرا که این امر منجر به افزایش هزینه‌ی ازدواج (ولو به صورت روانی) گردیده و میزان ازدواج را کاهش می‌دهد (باقری فرد، ۱۳۸۶)، اما پژوهش‌ها نشان می‌دهند که ۳۰ درصد جوانان مهریه‌ی مناسب را مهریه‌ی در حد عرف و ۲۵ درصد مهریه‌ی مناسب را مهریه در حد استطاعت دانسته اند (چهره و همکاران، ۱۳۸۸).

از مهم‌ترین آسیب‌های ناشی از افزایش مهریه می‌توان به افزایش سن ازدواج و عدم تأمین نیازهای روحی و جسمی جوانان اشاره نمود. «بعضی از پدران و مادران به خانواده عروس یا داماد، مهریه‌ی او را پیشنهاد می‌کنند که تحقق آن برای طرف مقابل سخت یا غیر ممکن است و آنچنان در پیشنهاد خود پافشاری می‌کنند که زمان ازدواج دختر و پسر می‌گذرد» (انصاریان، ۱۳۷۰). تحلیل داده‌های سرشماری‌ها بویژه سرشماری سال ۱۳۸۵ فرضیه‌ی تأخیر در سن ازدواج را تأیید می‌کند (احمدی و همتی، ۱۳۸۷). با توجه به بلوغ زودرس جنسی در جامعه، به تأخیر افتادن زمان ازدواج موجب ایجاد مشکلات روحی، ایجاد بحران‌های شخصیتی و ارضای جنسی به راه‌های نامتعارف و در نتیجه بروز ناهنجاری‌های شخصیتی و اجتماعی می‌گردد.

به گونه‌ی مسلم مهریه نه تنها هیچ تأثیری در دوام پیوند زناشویی ندارد بلکه مهر زیاد بسیار وسوسه‌گر و غالباً عامل برخورد و جدایی نیز می‌باشد. لذا، مهریه وجه الطلاق و اجر زن و تضمین

کننده‌ی پیوند زوج نیست. بارها تجربه شده است که مهریه‌ی زیاد، زن و خانواده‌ی او را به بهانه‌ی دلسوزی و آینده‌نگری و به شکل‌های گوناگون وسوسه می‌کند و با تحت فشار گذاردن شوهر در پرداخت آن موجبات انواع برخوردها، آزار، اذیت، جدایی، آبرو ریزی و تخلفات و آسیب‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد (غفرانی، ۱۳۸۰).

گرچه هدف دین اسلام از تعیین مهر، لحاظ نمودن جنبه‌های معنوی آن در کنار آثار اقتصادی و تعمیق روابط زوجین بوده است، اما نمی‌توان ارتباط مهریه را با عطیه و بخشش، کاستی‌های حقوق مالی زن، عواطف روحی و معنوی زوجین و حمایت از موقعیت زن نادیده گرفت (پولادی، ۱۳۸۲). در پژوهشی با مطالعه‌ی علل طلاق نشان داده شده که اجرای نا درست مهریه موجب سوء استفاده‌ی برخی افراد سودجو بوده است زیرا برخی زنان و خانواده‌ها یگانه راه وصول به مقاصد مادی را تن دادن به ازدواج با تعیین مهریه‌های سنگین می‌پندارند. نتایج این پژوهش نشان داد که خانواده‌های طبقه متوسط و بالا تمام سعی خود را برای افزایش مهریه و جهیزیه بکار می‌برند. به این ترتیب که خانواده‌ی دختر، داماد را به پذیرش مهریه‌ی سنگین و بیش از توان پرداخت وادار می‌نمایند (حبیبی، ۱۳۸۶).

بعضاً همین خانواده‌ها پس از ازدواج مهریه‌ی دختر را از داماد مطالبه می‌کنند. در این شرایط مرد مجبور به تهیه‌ی مهریه با سختی و مشقت فراوان یا قرض و بده کاری می‌گردد و در صورت عدم پرداخت مهریه روابط دچار آسیب شدیدتر شده و در صورت اقدام قانونی از سوی زن جهت به اجرا گذاشتن مهریه دادگاه حکم به زندان انداختن مرد را صادر خواهد نمود.

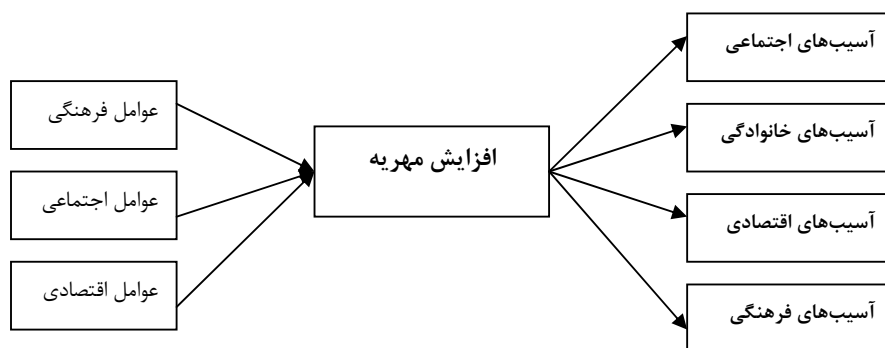
از سوی دیگر، در برخی از موارد، مهریه‌ی سنگین زن را مورد تهدید قرار می‌دهد. پژوهشی که در هندوستان در مورد مهریه‌های سنگین انجام گرفت، نشان داد، در خانواده‌هایی که میانگین مهریه‌ها تا ۶ برابر درآمد سالانه‌ی خانواده‌ی عروس بوده است، پیامدهای اجتماعی افزایش مهریه بسیار شدید بود؛ به گونه‌ای که مجموع کالا و نقدینگی که در این مبادله جابه‌جا می‌گردید، به قدری زیاد بود که پرداخت آن می‌توانست خانواده‌ی داماد را به فقر بکشانند. هم‌چنین، آسیب‌های زیادی بر زنان متأهل وارد شده و بسیاری از مردان برای فرار از پرداخت مهریه دست به همسرکشی زده بودند. مثلاً اداره‌ی ملی جنایات هندوستان تقریباً مرگ ۶۰۰۰ عروس در اثر اختلافات ناشی از مهریه را در سال ۱۹۹۸ گزارش کرده است. این در حالی است که آمار واقعی بالاتر است و بسیاری از این جنایات هرگز گزارش نمی‌شوند (دئولالیکار^۱ و رائو^۲، ۱۹۹۸).

^۱ - Deolalikar

^۲ - Rao

از دیگر آسیب‌های ناشی از مهریه آزار و اذیت زنان بمنظور راضی شدن آن‌ها به بخشش مهریه است. نتایج پژوهشی هندوستان و پاکستان این موضوع را تأیید نموده است که مهریه‌های سنگین سبب ایجاد آسیب‌هایی برای زنان شده و مردان برای فرار از پرداخت مهریه دست به آزار و اذیت زنان می‌زنند. این پژوهش نشان داده که دامنه‌ی این آزارها از اذیت کلامی و مشاجره تا کتک زدن و حتی قتل زنان به دست شوهران متغیر است. نتایج تحلیل این پژوهش حاکی از آن بود که هر گاه مدرنیزاسیون موجب طبقاتی شدن جامعه شود، مهریه‌ها افزایش خواهند یافت و این افزایش در میزان مهریه با بروز آسیب‌ها همراه خواهد بود. به همین دلیل، با مقایسه‌ی مهریه در هندوستان و اروپا مشاهده می‌شود که مدرنیزاسیون در اروپا با ایجاد رفاه اقتصادی برای همه‌ی جامعه سبب کاهش مهریه شده در حالی که در هندوستان سبب افزایش مهریه گردیده است زیرا مدرنیزاسیون نقشی در شکستن طبقات اجتماعی در هندوستان نداشته و چه بسا منجر به افزایش اختلاف طبقاتی شده است (اندرسون^۱، ۲۰۰۷).

به طور خلاصه، بررسی پژوهش‌های انجام شده حاکی از آن است که مهریه‌های سنگین آسیب‌های گوناگونی به خانواده وارد می‌سازد. آسیب‌های ناشی از مهریه می‌تواند به تغییر در نوع همسر گزینی، کاهش نرخ ازدواج، ایجاد خصومت و دشمنی، تحمل اجباری زندگی‌های مصنوعی، تحت الشعاع قرار گرفتن ارزش‌های دینی (یوسف زاده، ۱۳۸۴)، افسردگی، عصبیت و بدبینی، رواج فحشاء، حيله گری و بداخلاقی، عدم وفای به عهد و از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی (عابدینی مهر، ۱۳۸۷) اشاره نمود.



^۱ - Anderson

بنابر آن چه ذکر شد، این پژوهش در نظر دارد که عوامل مؤثر بر افزایش مهریه و یا زمینه‌های بروز شرایطی که میزان مهریه منجر به ایجاد آسیب می‌گردد را دریافته و پس از شکل‌گیری این شرایط، با توجه به نظریه‌ی کارکردگرایی و کارکردهای اصلی مهریه، آسیب‌های ناشی از مهریه را بر اساس نظریه‌ی آسیب‌شناسی مرتون بررسی نماید. نمودار ۱ مدل نظری این پژوهش را نمایش می‌دهد.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- وضعیت کنونی مهریه در بین دانشجویان متأهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان چگونه است؟
- ۲- آسیب‌های ناشی از وضعیت فعلی مهریه کدامند؟
- ۳- تا چه میزان عوامل مؤثر بر مهریه (عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) در وضعیت مهریه نقش دارند؟

روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از مصاحبه و پرسش‌نامه به روش پیمایش انجام گرفته است. جامعه‌ی آماری در این پژوهش عبارت است از کلیه‌ی دانشجویان متأهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان^۱ که در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ شاغل به تحصیل و شامل ۵۳۰ دانشجوی دختر می‌باشند. نمونه‌گیری به روش طبقه‌ای مطابق با جامعه‌ی آماری انجام شد و طبقه‌ها بر حسب رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه انتخاب گردیدند.

حجم نمونه با استفاده از رابطه‌ی زیر محاسبه گردید. از آن جایی که در این پژوهش واریانس جامعه نامعلوم بود، انجام یک مطالعه‌ی مقدماتی در مورد گروهی از افراد جامعه، بمنظور تعیین واریانس جامعه ضرورت داشت. لذا، گروهی ۳۰ نفری از جامعه‌ی آماری به تصادف انتخاب گردید و پرسش‌نامه میان آن‌ها توزیع و سپس واریانس گروه آزمایشی برابر با ۶۸ محاسبه گردید. بر اساس رابطه، حجم نمونه ۱۸۰ نفر محاسبه گردید.

$$n = \frac{N\sigma^2}{(N-1)D + \sigma^2} = \frac{530 * 68}{529 * 0.25 + 68} = 179.97 = 180$$

ابزار پژوهش مصاحبه و پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته بود. پژوهشگر جهت تهیه‌ی پرسش‌نامه طی

۱- این دانشگاه دخترانه می‌باشد.

چند مرحله مصاحبه‌ی گروهی با دانشجویان، به استخراج گویه‌های پرسش‌نامه اقدام نموده و سپس به تهیه‌ی پرسش‌نامه پرداخت. پرسش‌نامه دارای ۲۵ پرسش دموگرافیک (اطلاعات دانشجوی و مهریه)، ۲۰ پرسش مربوط به شناسایی آسیب‌های ناشی از مهریه و ۵۰ پرسش مربوط به عوامل تأثیرگذار بر آسیب‌های ناشی از مهریه می‌باشد که با استفاده از طیف لیکرت پنج درجه تنظیم گردید.

ضریب اعتبار پرسش‌نامه با استفاده از ۳۰ پرسش‌نامه مقدماتی و بر اساس ضریب آلفای کرونباخ^۱ در پرسش‌های مربوط به شناسایی آسیب‌های ناشی از مهریه ۰/۸۹ در پرسش‌های مربوط به عوامل تأثیرگذار بر آسیب‌های مهریه ۰/۸۶ محاسبه گردید که حاکی از اعتبار ابزار اندازه‌گیری می‌باشد. یافته‌ها با استفاده از نرم افزار رایانه‌ای SPSS^۲ و به روش تحلیل عاملی تجزیه و تحلیل گردید و مدل‌های مربوطه با استفاده از نرم افزار لیزرل^۳ ترسیم شد.

یافته‌ها

پرسش نخست پژوهش: وضعیت مهریه‌ی دانشجویان متأهل دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان چگونه است؟

جدول ۱- میزان مهریه بر حسب تعداد سکه

تعداد سکه	فراوانی	درصد
کمتر از ۱۰۰ سکه	۱۴	۷/۶
بین ۱۰۱ تا ۳۰۰ سکه	۴۶	۲۵/۴
بین ۳۰۱ تا ۵۰۰ سکه	۶۳	۳۵/۲
بین ۵۰۱ تا ۱۰۰۰ سکه	۳۵	۱۹/۵
بین ۱۰۰۱ تا ۱۵۰۰ سکه	۲۱	۱۱/۹
بیشتر از ۱۵۰۱ سکه	۱	۰/۴
جمع	۱۸۰	۱۰۰

^۱ - Cronbach's Alpha Coefficient

^۲ - Statistical Packages for Social Sciences

^۳ - Lisrel Software

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که دامنه‌ی تغییرات تعداد سکه بین ۵ تا ۱۶۰۰ متغیر است و تعداد سکه در مهریه از الگوی توزیع نرمال تبعیت می‌کند و مهریه‌ی حدود ۶۰ درصد از دانشجویان بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ سکه بوده است.

جدول ۲- مقایسه میانگین میزان مهریه دانشجویان مزدوج در دو سال متوالی

سال وقوع عقد	میانگین تعداد سکه ها	میانگین مبلغ کل مهریه
۱۳۸۷	۴۸۰	۱۹۲/۷ میلیون تومان
۱۳۸۸	۵۵۳	۲۰۵/۲ میلیون تومان

مقایسه‌ی یافته‌ها در خصوص میانگین تعداد سکه و کل میزان مهریه در دو سال متوالی بیان گر آن است که در فاصله‌ی زمانی یک ساله (از ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۸) میانگین میزان تعداد سکه‌ها در مهریه‌ی دانشجویان مزدوج از ۴۸۰ به ۵۵۳ و مبلغ کل مهریه از ۱۹۲/۷ میلیون تومان به ۲۰۵/۲ میلیون تومان رسیده است که حاکی از افزایش میزان مهریه‌ها می‌باشد.

پرسش دوم پژوهش: آسیب‌های ناشی از وضعیت کنونی مهریه کدامند؟

۲۰ پرسش مربوط به آسیب‌های ناشی از مهریه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی به ۴ دسته آسیب‌های اجتماعی، خانوادگی، فرهنگی و اقتصادی به ترتیب با ضریب کفایت نمونه‌گیری^۱ ۰/۶۶۳، ۰/۷۳۱، ۰/۸۱۸ و ۰/۶۴۴ طبقه‌بندی گردید. ضرایب کفایت نمونه‌گیری همگی بالاتر از ۰/۶ هستند که نشان از کفایت نمونه‌گیری و قابل قبول بودن آنهاست.

نتایج پژوهش نشانگر از آن است که مهم‌ترین آسیب‌های ناشی از مهریه آسیب‌های اجتماعی با میانگین ۳/۳۳ است. پاسخگویان از بین آسیب‌های اجتماعی ناشی از مهریه توافقی بیشتری با «افزایش فساد اخلاقی در جامعه به علت فرار پسران از ازدواج» با میانگین ۳/۹۱ و «به اجرا گذاشتن مهریه توسط زنان و به زندان انداختن مردان» با میانگین ۳/۵۳ داشته‌اند.

افزایش مهریه سبب ایجاد آسیب‌های فرهنگی با میانگین ۳/۱۹ می‌گردد. از بین این آسیب‌ها پاسخگویان با «تضعیف شخصیت دختر در صورت چانه زنی بر سر مهریه» با میانگین ۳/۵۷ و «اذیت و آزار زنان از طرف مردان تا حد راضی شدن زن به بخشش مهریه» با میانگین ۳/۵۴ توافقی بیشتری را اعلام نمودند.

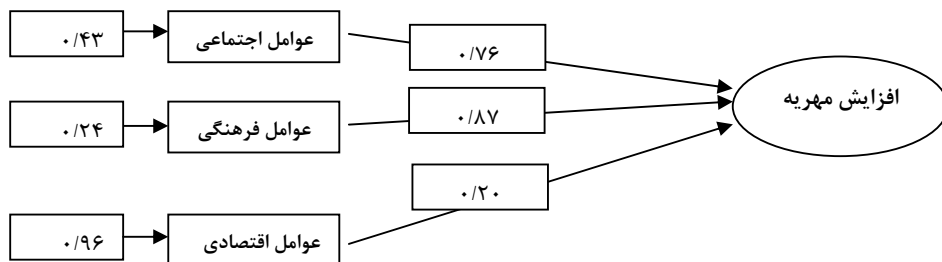
مهریه‌ی سنگین افزون بر آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی، خانواده را دچار آسیب‌های اقتصادی با میانگین ۳/۲۹ می‌کند. بنظر مشارکت‌کنندگان در پژوهش، از بین آسیب‌های اقتصادی «عدم

۱- یا ضریب (KMO Olken Mayer Kizlar - 1)

پرداخت مهریه تا پایان عمر، به دلیل سنگین بودن بیش از حد آن» با میانگین ۳/۴۴ و «بدهکاری خانوادگی مرد به دلیل پرداخت مهریه‌ی عروس» با میانگین ۳/۱۰ اهمیت بیش‌تری دارد. آسیب‌های خانوادگی ناشی از مهریه، میانگین ۳/۱۳ دارند. بنظر پاسخگویان از بین آسیب‌های خانوادگی «تشدید اختلافات زن و شوهر با یکدیگر یا ایجاد اختلاف با خانواده همسر در صورت تعیین مهریه زیاد» با میانگین ۳/۳۱ و «سوءاستفاده‌ی مردان از مهریه‌ی پایین به عنوان عامل تمایل به تعدد زوجات (تنوع طلبی و زیاده خواهی مردان)» با میانگین ۳/۲۹ بیش‌ترین میزان موافقت پاسخگویان را به خود اختصاص داده است.

با استفاده از نتایج تحلیل عاملی و به کمک نرم افزار لیزرل، مدل نظری تکامل می‌یابد و تأیید می‌نماید که مهریه باعث ایجاد آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی و فرهنگی شده است. در این مدل مقدار کای اسکوئر^۱ برابر ۰/۲۰ و میزان میانگین خطای انحراف استاندارد^۲ نیز ۰/۰۲۴ محاسبه گردیده و که مقادیری مطلوب و حاکی از قابلیت برازش مدل نظری پژوهش است.

پرسش سوم پژوهش: تا چه میزان عوامل مؤثر بر مهریه (عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) در وضعیت مهریه نقش دارند؟



نمودار ۳- نمودار عوامل آسیب‌گذار بر آسیب‌های ناشی از مهریه

پرسش‌های مربوط به عوامل تأثیرگذار بر وضعیت مهریه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی به ۳ دسته عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به ترتیب با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۷۷۰، ۰/۷۸۵ و ۰/۷۱۲ طبقه‌بندی شد. ضریب کفایت نمونه‌گیری در همه‌ی موارد، بالاتر از ۰/۶ و بارهای عاملی همگی بالاتر از ۰/۴ و مقادیر قابل قبول بود.

۱- χ^2

۲ - Root Mean Square Error Approximation (RMSEA) (یا ضریب)

مدل مربوط به عوامل مؤثر بر افزایش مهریه (نمودار ۳) با استفاده از نتایج تحلیل عاملی و به کمک نرم افزار لیزرل ترسیم شده است. در این مدل مقدار کای/اسکوئر برابر ۰/۷۲ و میزان میانگین خطای انحراف/استاندارد برابر ۰/۰۲۹ محاسبه گردیده است که این مقادیر بیان گر توانایی برازش مدل ترسیم شده می‌باشد.

با توجه به این‌که پرسشنامه بر اساس طیف پنج درجه‌ی لیکرت تنظیم گردیده، میانگین فرضی هر عامل ۳ می‌باشد و میانگین‌های بدست آمده با میانگین ۳ مقایسه می‌گردد.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۳- نقش عوامل اجتماعی مؤثر در وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان

عوامل	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	T	درجه آزادی	سطح معناداری
اجتماعی	۳/۳۵	۰/۶۴	۰/۰۴۷	۷/۴۹۳	۱۷۹	۰/۰۰۰

بر اساس یافته‌های عوامل اجتماعی در جدول ۳ با احتمال بیش از ۹۹٪ فرض صفر رد می‌شود زیرا t محاسبه شده از t جدول بزرگ‌تر بوده است. بنابراین، نقش عوامل اجتماعی در وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان بالاتر از سطح متوسط و در رتبه‌ی دوم می‌باشد.

جدول ۴- نقش عوامل اقتصادی مؤثر در وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان

عوامل	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	T	درجه آزادی	سطح معناداری
اقتصادی	۳/۳۳	۰/۶۷	۰/۰۵۰	۶/۶۶۰	۱۷۹	۰/۰۰۰

بر اساس یافته‌های عوامل اقتصادی در جدول ۴، با احتمال بیش از ۹۹٪ فرض صفر رد می‌شود زیرا t محاسبه شده از t جدول بزرگ‌تر بوده است. بنابراین، نقش عوامل اقتصادی در وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان بالاتر از سطح متوسط و در رتبه‌ی سوم می‌باشد.

جدول ۵- نقش عوامل فرهنگی مؤثر در وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان

عوامل	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	T	درجه‌ی آزادی	سطح معناداری
فرهنگی	۲/۹۹	۰/۵۴	۰/۰۴۰	۰/۳۸	۱۷۹	۰/۹۷۰

بر اساس یافته‌های عوامل فرهنگی در جدول ۵، مقدار t محاسبه شده از t جدول کوچک‌تر بوده است. بنابراین نقش عوامل فرهنگی بر وضعیت مهریه از دیدگاه دانشجویان در سطح متوسط و کم‌تر از سایر عوامل می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

بر مبنای یافته‌های پژوهش، می‌توان چنین دریافت که مهریه در بین جامعه مورد بررسی در حال افزایش است و مبلغ کل مهریه‌ی دانشجویان متأهل از سال ۸۷ تا سال ۸۸ به میزان ۱۲/۵ میلیون تومان و متوسط میزان سکه‌ها از سال ۸۷ تا سال ۸۸ به میزان ۷۳ سکه افزایش یافته است. این افزایش در میزان مهریه تحت تأثیر عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی و عوامل فرهنگی نسبت به سال‌های گذشته سیر شتابانی را نشان می‌دهد.

یافته‌های پرسش دوم پژوهش حاکی از آن است که افزایش میزان مهریه یک مسئله‌ی اجتماعی است که پیامدها و آسیب‌های خانوادگی با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۸۲، آسیب‌های اجتماعی با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۶۶، آسیب‌های اقتصادی با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۶۴ و آسیب‌های فرهنگی با ضریب کفایت نمونه‌گیری ۰/۷۳ به دنبال دارد. آسیب‌های اقتصادی ناشی از مهریه‌ی زیاد که به روابط زوجین آسیب وارد می‌سازد، شامل عدم پرداخت مهریه تا پایان عمر، مشکلات اقتصادی خانواده‌ی دختر جهت تهیه‌ی جهیزیه در ازای مهریه‌ی سنگین تعیین شده و بده‌کاری مرد به دلیل پرداخت مهریه‌ی عروس است. در حالی که در اسلام تأکید شده که مهریه نشانه‌ی راستین بودن مهر و محبت مرد است و به محض تمکین زن پرداخت آن بر مرد واجب است، امروزه مهریه‌های سنگین به گونه‌ای مورد قبول مردان جوان قرار می‌گیرند که تا پایان عمر توان پرداخت آن را ندارند و اگر دختر مهریه خود را مطالبه کند، زیر بار قرض و بدهکاری سنگین خواهند رفت. از سوی دیگر، جهت حفظ توازن اقتصادی در این مبادله، مهریه‌ی بالا خانوادگی دختر را به تکاپو برای تهیه‌ی جهیزیه‌ی درخور و قابل مقایسه با مهریه‌ی دریافت شده می‌اندازد و آن‌ها را نیز با مشکلات اقتصادی مواجه می‌کند.

آسیب‌های اجتماعی ناشی از افزایش مهریه‌ها عبارتند از: افزایش سن ازدواج و بالتبع آن افزایش انحرافات جنسی و فساد اخلاقی، به زندان انداختن مردان و افزایش صیغه در جامعه. متأسفانه در جامعه‌ی امروز به دلیل سخت‌گیری‌های بی مورد مشاهده می‌گردد که جوانان قادر به تأمین هزینه‌های سنگین ازدواج نیستند. لذا، مشاهده می‌گردد که یا نیاز جنسی خود را به روش‌های غیر متعارف برطرف می‌کنند و یا به انواع بیماری‌های روحی و روانی دچار می‌شوند.

آسیب‌هایی چون تضييع شخصیت دختران با چانه‌زنی بر سر مهریه، اذیت و آزار زنان تا حد راضی شدن به بخشش مهریه، عدم توجه دختران به سایر ملاک‌های ازدواج در ازدواج با مردانی که حاضر به تعیین مهریه‌ی سنگین هستند (که پیامدهایی چون عدم تطابق فکری و فرهنگی با همسر و در نتیجه ازدواج ناموفق را در پی خواهد داشت) از جمله آسیب‌های فرهنگی ناشی از تعیین مهریه‌ی سنگین می‌باشد و متأسفانه در بیش‌تر این موارد، زنان نسبت به مردان آسیب‌تری متحمل می‌شوند.

نتایج پرسش سوم پژوهش حاکی از آن است که به ترتیب میانگین نمره میزان نقش عوامل اقتصادی ۳/۳۸، عوامل اجتماعی ۳/۳۵ و عوامل فرهنگی ۲/۹۹ می‌باشد.

از بین عوامل اجتماعی مؤثر بر وضعیت مهریه، بیش‌ترین تأثیر به ترتیب مربوط به عوامل اجتماعی «چشم و هم چشمی» با میانگین ۴/۱۷ و «جایگزین شدن ارزش‌های مادی به جای ارزش‌های معنوی» با میانگین ۳/۸۳، «وجود عشق‌های رمانتیک» با میانگین ۳/۴۹، «تأخیر در پرداخت یا عدم پرداخت مهریه» با میانگین ۳/۱۸، «عدم شناسایی توانمندی‌های زنان» با میانگین ۳/۱۲ و «افزایش شأن و منزلت اجتماعی» با میانگین ۳/۰۱ می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که عامل چشم و هم چشمی که در بسیاری از ارزش‌گذاری‌های ظاهری مردم ایران مشهود است، در تعیین مهریه نیز مهم‌ترین عامل اجتماعی بشمار می‌رود.

بنظر پاسخگویان، از بین عوامل فرهنگی به ترتیب میزان تأثیر عوامل «توجه به موقعیت خانوادگی، تحصیلات، ثروت و شغل» با میانگین ۳/۶۲ و «رواج جمله چه کسی مهر را داده و چه کسی گرفته» با میانگین ۳/۶۱، «باور به حمایت بیش‌تر حقوق مدنی و قانون از مردان نسبت به زنان» با میانگین ۳/۲۵، «ناآگاهی زنان نسبت به حقوق مدنی و قوانین ازدواج» با میانگین ۳/۱۰ و دخالت نداشتن دختران در تصمیم‌گیری در مورد مهریه» با میانگین ۲/۹۵ بیش‌تر است.

نتایج پژوهش در خصوص تأثیر عوامل فرهنگی حاکی از آن است که شرکت‌کنندگان در این پژوهش کم‌تر به مهریه به عنوان پشتوانه‌ی ازدواج می‌اندیشند و میزان مهریه‌ی آنان را بیش‌تر موقعیت خانوادگی، ثروت و تحصیلات مشخص می‌کند و هر چه دختر در موقعیت خانوادگی بهتری باشد، میزان مهریه بالاتر می‌رود. از سوی دیگر، تفکر «چه کسی مهریه را داده و چه کسی گرفته»

که ناشی از فرهنگ نادرست رواج یافته در بین عوام است و خلاف نظر صریح اسلام می‌باشد و نیز ضعف قوانین مدنی کشور و نا آگاهی کافی نسبت به حقوق زنان موجب پرداخت نشدن مهریه در بیش‌تر موارد گردیده و باعث شده که مهریه نتواند کارکرد اصلی خود یعنی ایجاد احساس امنیت در خانواده و ضمانتی برای تأمین آینده‌ی زنان باشد.

از بین عوامل اقتصادی به ترتیب عوامل «ارتباط مهریه با شغل، میزان دارایی‌ها و تمکن اقتصادی داماد و خانواده‌ی او» با میانگین ۳/۶۳، «تأثیر سبک زندگی خانواده‌ها بر مهریه» با میانگین ۳/۳۹، «ارتباط مهریه با افزایش حقوق و دستمزد» با میانگین ۳/۳۵، «افزایش تشریفات و هزینه‌های ازدواج» با میانگین ۳/۲۳ و «افزایش قیمت سکه، طلا و ملک» با میانگین ۳/۱۹ در افزایش مهریه مؤثر بوده اند.

بنظر می‌رسد در حالی‌که افزایش قیمت طلا، سکه و ملک تأثیری کم‌تر در افزایش مهریه داشته است و با وجود گران شدن سکه، طلا و ملک در سال‌های اخیر، همچنان وزن طلا و تعداد سکه در میزان مهریه‌ها رو به افزایش است که همین بی توجهی به قیمت اجناس یاد شده، عامل افزایش دو چندان مبلغ کل مهریه می‌گردد. همچنین، مسایل اقتصادی، موقعیت اجتماعی خانواده‌ی دختر و پسر و تمکن خانواده داماد بر میزان مهریه مؤثر است. در صورتی که با وضعیت کنونی در جامعه و استرداد مهریه به دختر هنگام جدایی، همراه با شعار «مهرم حلال، جانم آزاد» دختران کم‌تر مهریه را پشتوانه طلاق و جدایی زندگی می‌دانند. باید توجه داشت که عامل اقتصادی یا توسعه‌ی اقتصادی، تأثیراتی مهم بر مجموعه‌ی ارزش‌ها، معیارها و زمینه‌های فرهنگی در خانواده بر جای می‌گذارد. توسعه‌ی اقتصادی بسیاری از ارزش‌های دیرینه، آداب و رسوم و سنن خانواده را تحت تأثیر قرار داده و می‌دهد. این جریان باعث می‌گردد تا نهاد خانواده و ازدواج نیز به شکلی اجتناب ناپذیر تحت تأثیر قرار گیرد.

متأسفانه به دلیل دگرگونی در ارزش‌های دینی و اخلاقی مردم، باور به مدیون شدن مرد به زن با تعیین مهریه‌ی زیاد و باور به هدیه بودن مهریه، جای خود را به دیدگاه‌های اقتصادی سپرده است و مردم ارزش‌های اقتصادی را به ارزش‌های معنوی ترجیح می‌دهند. در صورتی که دانشجویان بر این باورند که با پایبندی بیش‌تر افراد به ارزش‌های معنوی و بویژه به سنت‌های پیامبر (ص) میزان مهریه کاهش خواهد یافت.

References

- 1- Abedininehr, Ahmad. 1387. The Effects and Consequences of Heavy Dowry. Message Women Magazine, No 99(6): p 33. [Persian Journal]
- 2- Afrooz, Gholam Ali. 1380. Principles of Social Psychology In the context of culture and Islamic values. First ed. Tehran: Tehran Univ. Press. [Persian Book]
- 3- Ahmadi, Vakil, Hemati, Reza. 1387. A Review on the Status of Lack of Marriage in Iran. Journal of Women Strategic Studies .No 41(3): 43-65. [Persian Journal]
- 4- Anderson, Siwan. 2007. The Economy of Dowry and Bride price. Journal of Economic Perspective, 21 (4), pp 151- 174.
- 5- Ansarian, Hossein. 1380. Family system in Islam. 18th ed. Qom: Omme Abiha Publishing.
- 6- Azad armaki, Taghi .1386. Sociology of Iranian Family. First ed. Tehran: Samt Publishing. [Persian Book]
- 7- Azazi, shahla. 1387. Sociology of Family with an Emphasis on The Role of Structure and Function of the Contemporary family. Tehran: Women Studies & Roshangaran Publishing. [Persian Book]
- 8- Baqerifard, Said. 1386. Women Rights: Equality or Inequality, Response to Doubts about Women's Issues. Qom: Representative Institutions Leader Press. [Persian Book]
- 9- Bostan Najafi, Hossein. 1388. Islam & Sociology of Family. 4th ed. Qom: Sobhan Publishing. [Persian Book]
- 10- Chehre, Shabnam & Et. 1388. A Survey by Telephone on the Dowry In Tehran. Hamshahry Research and Media Studies Institution. Available from <http://www.icmr.com/news-831.aspx.http>. [Persian Web Site]
- 11- Dekhoda, Ali Akbar. 1334. Farsi Dictionary, Vol 46. Tehran: Siroos Publishing. [Persian Book]
- 11- Deolalikar, Anil B., and Rao, Vijayendra. 1998. The Demand for Dowries and Bride Characteristics in Marriage: Empirical Estimates for Rural South Central India. In Gender, Population and Development, edited by Krishna R. Maithreyi, Ratna M. Sudershan, and Abusaleh Shariff. Oxford: Oxford Univ. Press.
- 12- Emamjome, Farhad .1387. Cultural Sociology. First ed. Tehran: Bahmane Borna Publishing. [Persian Book]
- 13- Fazlollah, Seyed Mohammad Hossein. 1383. The world of Woman. First ed. Tehran: Sohrevardi Office of Research and Publication. [Persian Book]
- 14- Ghofrani, Mohammad Jafar. 1380. Marriage Why and How? . First ed . Tehran: The Earth Publishing. [Persian Book]
- 15- Habibi, Mohammad Eshagh .1386. Dowry and its Legal Significance in Marriage. Marefat Publication, 118(16): 85- 956. [Persian Journal]

- 16- Kar, Mehrangiz. 1380. Which right, Which Task? About Legal Status of Women in the Family. Tehran: Iranian Society Publication. [Persian Book]
- 17- Kozer L. 1380. Social Elites Life and Thought. Translated by Salas, Mohsen. 9th ed. Tehran: Science Publication. [Persian Book]
- Merton, R.K. 1968 , social theory and social structure, Newyork . Free press.
- 18- MirMohammad Sadeghi, Hasan. 1376. Glossary of Islamic Law. Fifth ed. Qom: Mizan Publishing. [Persian Book]
- 19- Motahari, Mortaza. 1378. The System of Women's Rights in Islam. Twenty Seventh ed. Qom: Sadra Publishing. [Persian Book]
- 20- Omid Shahraiki, Majid & etal. 1387. New Look to the Appropriate, Easy and stable Marriage. First ed. Tehran: National Youth Organization Publishing. [Persian Book]
- 21- Pooladi, Ebrahim. 1382. Legal Nature of Dowry and its Adjustment. MI Thesis, Islamic Science Department, Imam Jafar sadegh University. [Persian Book]
- 22- Pooladi, Ebrahim. 1383. Dowry and its Adjusted (Day Rate Calculated). First ed. Tehran: Dadgostar Publishing. [Persian Book]
- 23- Rashidpoor, Majid. 1385. Stages of Marriage in Islam. Seventh Ed. Tehran: Parents and Coaches Association Publishing. [Persian Book]
- 24- Tavasoli, Gholam Abas. 1376. Sociological Theory. 6th ed. Tehran: Samt Publishing. [Persian Book]
- 25- Turner, H G .1378. Sociological concepts and Applications. Translated by Fooladi, Mohammad & Aziz Bakhtiari, Mohammad. First ed. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute press. [Persian Book]
- 26- Yoosefzadeh, Hasan. 1384. Sociological Monitoring of Dowry. Journal of Women Book, 27(1): 48- 75. [Persian Journal]